

3. Skillnader av avgörande betydelse rörande skadeverkningar från laminerad respektive härdad ruta synes icke förekomma.
4. Hållfastheten hos båda typerna av vindruteglas synes understiga den energimängd som fordras för att åstadkomma svårare skallskada.
5. Effektivaste sättet att undvika dessa skador är att använda säkerhetssele.

LITTERATUR:

1. Bäckström, C. G.: Personskador vid trafikolyckor. Föredrag i Svensk kirurgisk förening, mars 1961.
2. Bäckström, C. G.: Förekomst och användningsfrekvens av säkerhetsbälten i personbilar. Soc.-med. Tidskr. 39:207—211, 1962.
3. Gurdjian, E. S., Webster, J. E. & Lissner, H. R.: Studies on skull fracture with particular reference to engineering factors. Amer. J. Surg. 78:736—742, 1949.
4. Jordansson, G.: Laminerat eller härdat glas i vindrutan. Tekniska Högskolan, Stockholm, 1960.
5. White, W. M.: Safety Glass: Past, present and future. Clin. Orthop. 8:301—304, 1956.

Den nya lagen om allmän försäkring

Av socionom *Stella Gruvstad*, Uppsala

1961 års lag om allmän försäkring har en relativt lång och komplicerad förhistoria både politiskt och utredningsmässigt. Den slutliga lagtexten skiljer sig både i fråga om tekniska termer och fakta från socialförsäkringskommitténs förslag om förtidspensionering och sjukpenningförsäkring och socialdepartementets lagförslag om allmän försäkring. Avsikten är inte här att lämna en exposé över denna utveckling utan att ge en kortfattad orientering om de nya lagbestämmelserna.

Den allmänna försäkringen består av *sjukförsäkring*, *folkpensionering* och *försäkring för tilläggspension* (ATP). (Ändringar i 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring skall här icke beröras.)

Organisation

Det centrala organet är riksförsäkringsverket, vars beslut kan överklagas hos försäkringsdomstolen.

Inom varje landsting och de landstingsfria städerna skall finnas en *allmän försäkringskassa* med en därtill hörande *pensionsdelegation*. Pensionsdelegationen är beslutande instans i frågor som rör förtidspensionering, invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Besluten underställs riksförsäkringsverket endast om föredragande

eller delegationens ordförande anmält en avvikande mening. I pensionsdelegationerna ingår förutom landstingsrepresentanter 2 av medicinalstyrelsen utsedda läkare. Till de allmänna försäkringskassorna hör ett ur servicesynpunkt tillräckligt stort antal lokalkontor.

Som lokala organ fungerar i varje kommun en försäkringsnämnd, som till huvudsaklig uppgift har att bevilja inkomstprövade pensionsförmåner dvs. numera hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. De nuvarande pensionsnämnderna, riksförsäkringsverkets ombud och mödrhjälpnämnderna avskaffas.

De viktigaste organisatoriska nyheterna är alltså samlandet och samordnandet av de olika försäkringsformerna inom de allmänna försäkringskassorna och decentraliseringen av besluten i fråga om förtidspensioner.

Innan jag övergår till en redogörelse för försäkringstillhörigheten, dvs. vilka som berörs av de olika försäkringarna och de skilda förmåner, skall här lämnas en kort redogörelse för några tekniska termer.

Basbeloppet fastställs av Konungen och utgör 4.000: — multiplicerat med det tal som anger förhållandet mellan det aktuella prisläget och

prisläget i september 1957. Detta basbelopp uppgick i januari 1962 till 4.500: —.

Pensionsgrundande inkomst utgör summan av inkomst av anställning + inkomst av annat förvärvsarbete — det aktuella basbeloppet. Den pensionsgrundande inkomsten kan aldrig överstiga $7\frac{1}{2} \times$ basbeloppet (1962 33.700: —).

Pensionspoäng, som uträknas för varje år, utgör den pensionsgrundande inkomsten dividerat med årets basbelopp (2 decimaler).

Försäkringstillhörighet

Sjukförsäkringen omfattar alla i Sverige bosatta personer, även utlänningar. Numera ingår också i sjukförsäkringen moderskapsförsäkring för alla i Sverige bosatta kvinnor.

Ålderspension

a) Enligt folkpensioneringen tillfaller denna alla svenska medborgare från 67 års ålder. Försäkringstagare skall vara mantalsskriven i riket eller ha varit skriven i landet vid 62 års ålder och de 5 närmast föregående åren.

En nyhet är den rörliga pensionsåldern, som innebär att pensionen kan börja utbetalas från 63 års ålder eller först vid 70 år. Pensionsbeloppet minskas eller ökas i förhållande till inträdet i pensionsåldern. Det kan vara värt att uppmärksamma att ålderspension från 63 års ålder också efter 67 års ålder utgår enligt det reducerade beloppet.

b) Ålderspension enligt tilläggspensioneringen (ATP): Denna pension tillfaller alla personer över 67 år (med samma rörliga pensionsålder som vid folkpensioneringen), som i Sverige har haft pensionsgrundande inkomst under minst 3 år. För utlänningar fordras pensionsgrundande inkomst under minst 10 år.

Förtidspension

a) Enligt folkpensioneringslagen utbetalas förtidspension till alla svenska medborgare i åldern 16—66 år med en kvarvarande arbetsförmåga, som inte överstiger hälften av full arbetsförmåga.

b) Förtidspension enligt ATP gäller alla personer (också utlänningar) i åldern 16—66 år med högst halv arbetsförmåga, som haft pen-

sionsgrundande inkomst i Sverige under tid före det år då pensionen blev aktuell eller under 3 av de 4 senaste åren. Likaså har person, som vid pensionstillfället var placerad i sjukpenningklass motsvarande årsinkomst av förvärvsarbete, uppgående till det vid årets ingång gällande basbeloppet, rätt till denna pensionsform.

Tillfällig förtidspension från folkpensionering eller ATP benämns sjukbidrag.

Änkepension

a) Änkepension enl. folkpensioneringen: Sådan pension tillfaller änkor under 67 år som antingen har barn under 16 år eller som varit gift i minst 5 år och fyllt minst 36 år vid mannens död. Till kategorin änkor räknas enl. denna lag också sammanboende och franskilda om dessa senare inte har ingått nytt äktenskap eller flyttat ihop med någon annan man, som de har barn med. Om underhållsbidrag utdömts vid äktenskapsskillnaden har ingen betydelse i det här sammanhanget.

b) Änkepension enl. ATP: Sådan pension tillfaller änkan om mannen vid dödsfallet hade tilläggspension eller skulle ha varit berättigad till sådan om han förlorat arbetsförmågan vid tiden för dödsfallet. Det fordras att den döde efterlämnat gemensamma barn eller att äktenskapet varat minst 5 år och ingåtts innan den avlidne fyllde 60 år. Tilläggspension tillfaller inte sammanboende eller franskild kvinna.

Barnpension

a) Barnpension enl. folkpensionering avser barn under 16 år vars far och/eller mor har dött. Sådan pension utgår också om den kvarlevande parten ingått nytt äktenskap.

b) Barnpension enl. ATP utgår till dess barnet fyllt 19 år. Fadern eller modern skall vid dödsfallet antingen ha haft tilläggspension eller varit berättigad till sådan.

Förmåner

Sjukförsäkring:

1) Läkarevodesersättning uppgående till $\frac{3}{4}$ av taxebeloppet samt för blivande och nyblivna mödrar också ersättning för tandläkararvode.

2) Fri sjukhusvård — dock för folkpensionärer högst under 180 dagar.

3) Resekostnader för färd till läkare och sjukhus ersätts i regel om de överstiger ett minimibelopp på 4: —.

4) Viss läkemedelsrabatt.

5) Sjukpenning till förvärvsarbetande med en årsinkomst av minst 1.800: — samt till gifta kvinnor och ensamma kvinnor med barn. Grundsjukpenningen liksom skalan har höjts och gifta kvinnor och studerande har möjlighet till försäkring för tilläggsjukpenning. För utbetalning av sjukpenning gäller numera *ingen tidsbegränsning* (frånsett för folkpensionärer). Den allmänna försäkringskassan har dock möjlighet att om "sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård utgivits för 90 dagar i följd eller föreligger eljest skälig anledning" vidta rehabiliterande åtgärder i form av arbetsvård, arbetsträning el. dyl. Försäkringstagare kan svårligen — utan giltiga skäl — undandra sig denna rehabiliterande verksamhet eftersom försäkringskassan har möjlighet att "tillerkänna honom förtidspension utan hinder av att han icke gjort ansökan därom".

I sjukförsäkringen inkluderas också *moderskapsförsäkringen*. Barnaföderskor får ersättning för förlossningskostnaderna samt 900: —. För förvärvsarbetande mödrar utgår ersättning motsvarande sjukpenningen under högst 180 dagar. Dock sker visst avdrag under den första månaden och barntillägg utgår naturligt nog inte.

Ålderspension

a) Ålderspension enl. folkpensioneringen utgår i princip med 90 % av basbeloppet för ensamstående och 135 % för två makar.

Till folkpensionen kommer inkomstprövat kommunalt bostadstillägg och likaledes inkomstprövat hustrutillägg. Före 67 års ålder finns inte möjlighet att få dessa inkomstprövade förmåner.

b) Ålderspension enl. ATP: Tilläggspensionen utgör 60 % av basbeloppet multiplicerat med medeltalet av pensionspoäng för "de 15 bästa åren". För hel tilläggspension fordras i princip pensionspoäng under 30 år. Dessa krav är dock mildrade under en övergångstid. Som exempel kan nämnas att en person med en genomsnittlig

totalinkomst under 15 år av 14.500: — kommer att erhålla en tilläggspension på ungefärligen 6.000: — och folkpension (räknat för ogift) på ungefär 4.000: — dvs. en sammanlagd ålderspension på ungefär 10.000: —.

Förtidspension

Här gäller likartade regler för folkpension och tilläggspension. För erhållande av förtidspension fordras som tidigare nämnts att arbetsförmågan skall vara nedsatt med minst hälften. Denna lättnad i kravet på nedsättning av arbetsförmågan jämfört med tidigare lagbestämmelser i förening med att läkaren i sitt intyg inte är tvungen att gradera denna nedsättning närmare, måste vara en fördel för denne i det praktiska arbetet. Reduktion av förtidspensioneringen sker i förhållande till den nedsatta arbetsförmågan: "Försäkrad, vars arbetsförmåga är nedsatt i sådan grad att intet eller endast ringa del därav återstår, erhåller hel förtidspension.

Är arbestförmågan nedsatt i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften, utgår $\frac{2}{3}$ av hel förtidspension.

I övriga fall utgives $\frac{1}{3}$ av hel förtidspension".

I socialdepartementets lagförslag graderades arbetsförmåga i bråkdelar och man ser med tillfredsställelse att denna matematiska beräkning av arbetsförmågan inte kvarstår i den slutliga utformning av texten.

Invaliditetsbegreppet definieras enligt lagen om allmän försäkring som en arbetsinvaliditet orsakad av medicinska faktorer. Lagen säger: "Vid bedömande i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den försäkrades förmåga att vid den sjukdom eller det lyte varom det är fråga, bereda sig inkomst genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter". En specialutbildad äldre man med eget hem skall t. ex. kunna bli berättigad till förtidspension även om han skulle kunna beredas ett mindre kvalificerat arbete på annat håll.

Hel förtidspension motsvarar hel ålderspension dvs. 90 % av basbeloppet. Hustrutillägg och bostadstillägg kan utgå.

Invaliditetstillägg utgår till alla förtids- och ålderspensionerade, som har svårt att klara sig själva och vid "upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan". Det fordras att hjälpbehovet har uppstått före 63 års ålder. Invaliditetstillägg utgår alltid till blinda. Även förtidspensionerade som inte har hel pension men lider av "höggradig nedsättning i kroppsorgansfunktion" kan få sådant tillägg om de för att kunna utföra sitt arbete är tvungna att få hjälp av andra eller får vidkännas kostnader för färdmedel etc.

Invalid, som inte har pension har ändå möjlighet att erhålla *invaliditetsersättning* uppgående till 50 % av basbeloppet. Invaliditetstillägget utgår med 30 % av nämnda belopp.

Änkepension

a) Änkepension enl. folkpensioneringslagen utgår med samma belopp som ålderspensionen om änkan var minst 50 år vid mannens död eller hade barn under 16 år. För barnlösa änkor i åldern 36—49 år reduceras pensionsbeloppet i förhållande till åldern.

b) Änkepension enl. ATP utgår med 40 % av mannens pension, med 35 % om barnpension enl. ATP samtidigt utgår.

Barnpension utgår enl. lagen om folkpension med 25 % av basbeloppet till fader- eller moderlöst barn och med 35 % av basbeloppet till föräldralöst barn.

Barnpension enl. ATP uppgår, om samtidigt änkepension utbetalas, till 15 % av faderns pension. Utgår ej änkepension uppgår barnpension till 40 % av faderns eller moderns pension. Finns flera barn utbetalas ett tillägg med 10 % per barn och denna summa delas sedan lika mellan syskonen.

Barntillägg utgår enl. sjukförsäkringslagen med 1: —/dag för familjer med upp till 2 barn, med 2: —/dag för familjer med 3—4 barn och med 3: —/dag för familjer med 5 eller flera barn. Barntillägg utbetalas i allmänhet till mannen. Det fordras särskild ansökan och att hustrun

har högre förvärvsinkomst än mannen för att hon skall få barntillägg. Detta gäller dock icke familjer med barn under 10 år där hustrun får minst 2: —/dag.

Barntillägg utgår också vid ålders- och förtidspension enl. folkpensioneringslagen. Detta uppgår till 25 % av basbeloppet, men avdrag sker med hälften av ev. tilläggspension utöver detta belopp.

Den nya lagen om allmän försäkring ger tillsammans med yrkesskadeförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen ett väl utbyggt socialförsäkringssystem. De omfattande reformerna kan givetvis inte omedelbart genomföras bl. a. på grund av bristande personella resurser. Fram till 1968 finns under en övergångstid speciella bestämmelser.

Sammanfattningsvis ger de nya socialförsäkringslagarna väsentligt ökad trygghet åt medborgaren vid olika former av inkomstbortfall. Värdebeständigheten i olika förmåner är kanske den mest väsentliga nyheten. Det är också påfallande att inkomstprövade förmåner spelar väsentligt mindre roll än tidigare. Genom samordningen av de olika socialförsäkringarna har också garanterats ett fortlöpande skydd åt medborgarna. Det skall i fortsättningen ske en kontinuerlig övergång från sjukskrivning till förtidspensionering. Det torde finnas förutsättningar för att rehabiliteringsåtgärderna under denna övergångsfas blir mer effektiva genom att pensionsärendena handläggs av regionala myndigheter. Det fordras dock en öppen kommunikation mellan sjukskrivande läkare, de allmänna försäkringskassornas förtroendeläkare och pensionsdelegationerna för att dessa rehabiliterande åtgärder skall få effekt. Sjukvårdens och arbetsvårdens personella och ekonomiska resurser måste också väsentligt utökas för att de lagliga reformerna skall bli annat än en tom och vacker tankebyggnad.

Litetraturförteckning:

- Å. Elmér: Socialförsäkringssystemet i Sverige fr. o. m. 1963 (stencil).
SFS 1962 Nr 381—409
SOU 1961:29
SOU 1961:39